

# OGLINZI PARALELE

## OTRAVA ȘI HAMSTERII

**Z**ilele trecute un bun prieten mi-a arătat un hamster. Vedeam pentru prima dată așa ceva. Animalul era economicos în mișcări, rodea rapid o bucată de piine, nu o înghițea ci o depozita în gușa care se tot umfla. Pus înapoi într-un borcan mare de sticlă, plin pînă la sfert cu rumeguș, și-a făcut repede loc undeva la fund dîrînd ca un submarin. Mai scotea din cînd în cînd capul pentru ca apoi să elimine din el tot ce înghițise. Prietenul meu îmi spunea că hamsterului nu-i place să stea deloc afară, se bagă imediat înăuntru. Practic nu era bun de nimic, poate blana, mie unuia îmi stîrni numai curiozitate.

Și cum de mic aveam ciudățenia de a observa oamenii și posibila lor asemănare cu diferite animale de data aceasta revelația s-a produs invers. Altădată cînd vedeam un tovarăș zero cu funcție, „citeam” în același timp pe fața lui porcul, reptila, pasărea sau peștele de pradă conform tendinței mele fiziognomice. Acum, însă, am văzut hamsterii umnoizi, dincolo de chipul „drăguț”, o întregă armată de rozătoare bune de nimic, dar care rod incontinuu pentru a se da la fund și a reapare la suprafață.

Are a face hamsterul cu literatura și cultura noastră? Are. Și încă mult. Ei au fost, și cred că încă mai sînt, agenții „sanitari” de la fostul Oficiu național de distribuire a Otrăvii. Activiști culturali, unii poeți, prozatori, dramaturgi și critici, hamsterii au ros ani de zile în cultura noastră cea de toate zilele, protejați de

imensul borcan de sticlă. Poetul cenzurat își putea eventual pune în sertar poeziile respinse sau le putea transmite pe încredere în străinătate. Regizorul, actorul și scenograful, lucrînd luni de zile, se vedeau, în fața hamsterilor, reduși la numitorul comun care era zidul tăcerii. Să îi dezertat, era asta soluția? Unii dintre ei au crezut că nu. Dar pentru alții otrava a început să-și facă lent efectul. Nu știu dacă vreodată s-ar putea obține imaginea integrală a ingrozitorului efort al regizorului român de valoare — mai ales al tinerilor — de a nu crea numai spectacole „subversive” ci și opere de artă scenică.

Lupta cu hamsterii și măsurile de protecție împotriva paralizantului efect al otrăvii au însemnat evoluția lor ca artiști, ca și a unor oameni de teatru, directori sau critici. Multe gânduri n-au putut ieși din raza tirului dezlănțuit de hamsterii culturali. Sau, dimpotrivă, ieșind au fost manipulate de otrava zvonului. Foarte puțină lume din afara teatrului, dar oameni de cultură, totuși știe că în provincie au fost posibile spectacole de atitudine protestatară, perfect plauzibile însă ca opere scenice. Bucureștii devenise, de mai mulți ani rezervație închisă. Puțină lume înțelegea de ce trebuia să plec două zile de la serviciu (destul de „nemotivat” în ochii lor) ca să văd la Constanța, Galați, Oradea, Cluj, Timișoara sau Brașov unele spectacole care aveau „ceva” de spus și care, în scurt timp deveneau interzise, bucurîndu-se de anonim deplin. Ce au însemnat ele, însă, spectatorii din acele orașe precum și puținele cronicări care au spart frontul hamsterilor pot depune mărturie încă vie.

Decembrie '89 a survenit înainte ca otrava să-și facă total efectul. Hamsterii se agită, sînt nervoși căci borcanul de sticlă a fost spart. Înăuntrul nu mai există dar paralizia parțială a otrăvii își mai face încă efectul. Ce ar fi de spus? Să se mai nască o dată? Dar dacă vor fi tot hamsteri, tot cobai ai experimentelor totalitare? Doamne ferește!

Sîntem într-o perioadă în care teatrul românesc își caută o nouă identitate. ca peste tot e nevoie de oameni de încredere. Ei nu au un semn distinctiv, ce simplu ar fi fost! Anii din urmă i-au învățat conviețuind cu hamsterii că trebuie să fie prudenți. Borcanul a fost spart dar cioburile pot fi infectate și, deci, mortale.

Mă gîndesc la dramaturgul care poate scoate la iveală acum operele antume ale sertarului: miracolul din decembrie le-a împiedicat să devină postume. Am rămas în privința operelor dramaturgice europene, cu mulți ani în urmă. Echilibrul între aceste oferte merită o privire atentă. Patrimoniul neștiut al literaturii noastre dramatice nu poate fi neglijat în favoarea

totală a unei de înțeles priviri europene care, firesc, va deveni mai cuprinzătoare.

„Deteriorarea” într-un anume grad a relației artistului cu realitatea (obiectivă și subiectivă), pe de o parte, și, pe de altă parte, deturnarea călătoriei sale pe căile imaginarului în paralizantului labirint impus de lumea hamsterilor reprezintă o evidență, o stare de fapt. Gravitarea ei poate fi apreciată numai în fiecare caz în parte. Nu dispariția hamsterilor interesează în viitorul apropiat deși puterea lor de adaptare e considerabilă, ci **redescoperirea totală a subiectivității artistului**. Îmi pare una din condițiile esențiale ale existenței literaturii și artei în anii ce vin. Dacă nu se va rata această șansă!

Politicul și socialul ne invadează acum. Dar și dansul fabulos al incertitudinii are o forță de seducție care n-a întîrziat după cîteva săptămîni de la miracol, să producă o transformare calitativă a otrăvii propagate de hamsteri: neputinței lui a spune liber pare să succedă, sub forme camuflate, dilema omului baroc a lui Gracian și ambiguitatea opțiunii pictorului camusian (solitaire solidaire). Supuși pînă acum privirii necruțătoare a lui Big Brother, artistul „deformării ca formă”, să întîrziem acum în regatul unui no man's land ca formă de expresie? Dar cred că sîntem încă într-o fază a unui alfabet cultural de tranziție. Experiența literaturii și teatrului expresionist al Europei anilor '20 e un avertisment: după nazism clocotul sinelui expresionist și fermentul „culturii Auschwitz” au intrat într-o penumbră tristă. Numai valoarea de avertisment istoricizat să mai conteze din acea cultură născută de reprimarea omului și a artei?

Literatura și teatrul „borcanului de sticlă” sînt un fenomen unic din punctul de vedere al supraviețuirii unei culturi naționale. Ambele trebuie acum să viețuiască, ca și, în general, oricare formă a artei. Resorbția efectelor otrăvii este un proces de durată ca și nefasta existența a hamsterilor. Spectacolul degradant al agitației lor, al efortului de a-și găsi un rost provoacă stupoare și, la firile tari, un hotot de ris. De cînd oare, nu s-au mai privit în oglindă, să se vadă? Nevoia noastră de proces public este încă mare. Firesc. Mulți se întrebă cînd vom acuza public pe teroriștii culturali, pe cei care au favorizat cultura cu inlocuitori și producția de toxine?

Zilele ne trec cu viteza secundelor. Resimțeam, cu ani în urmă o zi ca pe o piatră de moară, de moare. Zilele acestea, însă, ca secundele firului de nisip din clepsidra răsturnată în decembrie, permit un nou început. Să înceapă, deci, cultura!

Marian Popescu

